

Prof. dr. Nedžma Džananović Mirašćija
Univerzitet u Sarajevu / University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka / Faculty of Political Science
nedzma.dzananovic@fpn.unsa.ba

UDK 341.123+342.3(497.6)

Izvorni naučni rad

**30 GODINA ČLANSTVA BOSNE I HERCEGOVINE
U UJEDINJENIM NACIJAMA: Vitalno, vidljivo, održivo**

**30 YEARS OF MEMBERSHIP OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
IN THE UNITED NATIONS: Vital, Visible, Viable**

Sažetak

Članak je dio šireg istraživanja diplomatske prakse Bosne i Hercegovine, posebno njenog pozicioniranja u međunarodnim organizacijama, korištenju prava i obaveza koje proizlaze iz međunarodnih članstava u svrhu realizacije vanjskopolitičkih ciljeva države, kao i doprinosa Bosne i Hercegovine realizaciji ciljeva tih organizacija¹. Fokus je na angažmanu Bosne i Hercegovine u globalnoj međunarodnoj organizaciji – Ujedinjenim nacijama, u periodu od trideset godina.

Ključne riječi: *Bosna i Hercegovina, Ujedinjene nacije, Vijeće sigurnosti, članstvo;*

Summary

The article is part of a broader research into the diplomatic practice of Bosnia and Herzegovina, especially its positioning in international organizations, the use of rights and obligations arising from international membership for the purpose of realizing the foreign policy goals of the state, as well as the contribution of Bosnia and Herzegovina to the realization of the goals of those organizations. The focus is on the engagement of Bosnia and Herzegovina in a global international organization - the United Nations, over a period of thirty years.

Keywords: *Bosnia and Herzegovina, United Nations, Security Council, membership*

¹ Dijelovi teksta, u skraćenom obliku, i na engleskom jeziku, objavljeni su u poglavlju „BiH's Engagement in Multilateral Fora: Key Foreign Policy Positions Within International Organizations“ u knjizi urednika Hasić J., Karabegović Dž. *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence* (Cham: Palgrave Macmillan, 2019). Također, neki od zaključaka prezentirani su na međunarodnoj konferenciji „30 GODINA BOSNE I HERCEGOVINE U UJEDINJENIM NACIJAMA; BOSNA I HERCEGOVINA: Političko stanje i perspektive razvoja“, koja je održana 20. maja 2022. godine na Fakultetu političkih nauka UNSA.

Uvod

Namjera ovog članka je da identificira načine na koje se Bosna i Hercegovina (BiH) kao članica pozicionirala u Ujedinjenim nacijama (UN) tokom 30 godina punopravnog članstva. U tom kontekstu, posebno je važno pratiti kako je BiH iskoristila prava i obaveze koje proizlaze iz članstva za ostvarenje svojih vanjskopolitičkih ciljeva, pogotovo kroz zvanično djelovanje u organima UN, članstva u komisijama, međunarodnim kandidaturama, predsjedavanjima i sl., te doprinosila i realizaciji ciljeva samih UN. Također, kako članstvo u međunarodnim organizacijama predstavlja dvosmjerni proces, ispunjavanje međunarodnih obaveza stavilo je dodatni pritisak na postizanje unutrašnjeg političkog konsenzusa i konsolidiranje vanjskopolitičkih prioriteta i kapaciteta. Članak će ponuditi i taj ugao gledanja i istražiti način na koji je ispunjavanje međunarodnih obaveza pomoglo ili odmoglo postizanju unutrašnjeg političkog konsenzusa i konsolidiranju vanjskopolitičkih prioriteta i kapaciteta BiH. Drugim riječima, konvergenciji vanjske i unutrašnje politike.

Postojeća naučna literatura na temu vanjske politike BiH i njene diplomatske prakse vrlo je skromna, ali i neopravdano površna u pogledu *outputa* diplomatskih aktivnosti BiH (Hasić and Karabegović, 2019, p. 2), pa je ovo istraživanje dio pionirskih napora da se, najprije, evidentira, analizira i objektivno valorizira diplomatska aktivnost BiH u proteklih 30 godina. Uz jako malo, javno dostupnih dokumenata o članstvu, aktivnostima i vanjskopolitičkim prioritetima i opredjeljenjima u određenim periodima, nalazi ovog istraživanja zasnivaju se, primarno, na jednom od osnovnih metoda u istraživanjima diplomatske prakse – seriji polustrukturiranih intervjua s visokopozicioniranim diplomatima BiH koji su značajan dio svoje karijere proveli kao „multilateralci“. Neki od njih bili su šefovi misija pri međunarodnim organizacijama, predstavnici BiH u različitim tijelima međunarodnih organizacija ili u svojstvu pomoćnika ministara za multilateralne poslove i rukovodilaca odsjeka u tom sektoru Ministarstva vanjskih poslova BiH. Tokom istraživanja obavljani su intervjui sa sljedećim diplomatima: Miloš Prica – bivši ambasador BiH pri UN i član misije; Mirsada Čolaković, bivša ambasadorica BiH pri UN i članica misije; Ivan Barbalić – bivši ambasador BiH pri UN; Almir Šahović – bivši pomoćnik MVP BiH za multilateralne poslove i bivši šef misije BiH pri COE; Branimir Mandić – ambasador, bivši pomoćnik ministra za multilateralne poslove i šef RACVIAC; Nedžad Hadžimusić – ambasador, bivši pomoćnik ministra za multilateralne poslove i šef RACVIAC; Dražen Gagulić – ministar savjetnik, član misije BiH pri UN u Ženevi i privremene misije BiH pri EU; Josip Brkić – ambasador, zamjenik ministra vanjskih poslova, bivši koordinator za Pakt

stabilnosti i šef SPAI; Muaz Dedajić – ministar savjetnik – bviši član privremene misije pri EU, član odsjeka za UN, član misije BiH pri UNESCO; Azra Kalajdzisalihić – ambasadorica, bivša šefica Odsjeka za UN; Edin Dilberović – ambasador, direktor Direkcije za europske integracije, bivši šef misije BiH pri OSCE. Intervjui su vođeni u periodu 2018-19., te ponovo, radi ažuriranja podataka, u periodu 2021-22. godine.

Na samom početku, bitno je razumjeti da je angažman Bosne i Hercegovine u multilateralnim okvirima određen univerzalnim trendovima intenziviranja globalizacije i međuovisnosti, koji potiču interesno organiziranje zemalja po regionalnom principu i različite oblike i nivoe integracije (Rana, 2011, p. 40); realnim vanjskopolitičkim kapacitetima kojima BiH, kao jedna od malih i ranjivih zemalja raspolaže (Thorhallsson and Bailes, 2016, p. 296); ostvarivanjem unutarnje kohezije i saglasnosti oko konkretnih vanjskopolitičkih aktivnosti (Todorović, 2013, p. 259); te u nekim slučajevima i nivoom ličnog angažmana (cf. Nissen Adler, 2016, p. 93) pojedinih diplomatskih predstavnika BiH u multilateralnim tijelima. Neki od ovih faktora posebno su bili značajni u preddejtonskom periodu, dok su drugi došli do izražaja u postdejtonskom periodu. Istraživanje prati vanjskopolitičko djelovanje BiH u UN u različitim periodima u kontekstu navedenih faktora i identificira tri značajne faze djelovanja BiH – vitalnu, globalno vidljivu i fazu održivog i uravnoteženog vanjskopolitičkog djelovanja.

Vitalno

Republika Bosna i Hercegovina 22. maja 1992. godine postala je članica Ujedinjenih nacija i to predstavlja historijski događaj nulte kategorije (Rezolucija VSUN 757). Od tog trenutka započinju intenzivni i multidimenzionalni odnosi BiH sa „UN klanom“ (Gordenker, 2014, p. 209). Bosna i Hercegovina danas ima dvije stalne misije pri UN, u New Yorku i Genevi, a rad UN-a dodatno pokrivaju i bilateralne misije u Beču (Međunarodna Agencija za atomsku energiju), Parizu (UN Organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu i Rimu (Organizacija za hranu i poljoprivredu, i Den Haagu (Međunarodni sud pravde, Organizacija za kontrolu hemijskog oružja). Članica je Istočnoevropske grupe, a po potrebi intenzivno saraduje i s drugim grupama.

Polozicija BiH u Ujedinjenim nacijama nije samo refleksija aktuelnog političkog stanja u i oko BiH, niti je BiH samo objekt u tim odnosima. BiH je od prvog dana članstva u UN koristila prava i obaveze koje proizlaze iz članstva za ostvarenje svojih vanjskopolitičkih ciljeva, pogotovo kroz

zvanično djelovanje u organima UN, članstva u komisijama, međunarodnim kandidaturama, predsjedavanjima i sl., te doprinijela promjeni kursa i realizaciji ciljeva same organizacije.

Međunarodno priznanje BiH i istovremeni prijem u UN tri države – Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije, bio je značajan i ireverzibilan diplomatski akt legitimiranja novih nezavisnih država i imao je za cilj njihovu stabilizaciju i odvratanje srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića (Power, 2013, p. 249). Simbolična poruka međunarodne zajednice i UN da stoji iza bosanske nezavisnosti, međutim, bit će brutalno testirana na terenu u samoj BiH, a i u međunarodnim forumima gdje će akt međunarodnog priznanja postati jedini kapital ratom zahvaćene države i zalog njenog opstanka. Malo je država na svijetu koje su imale takvu historijsku nesreću kao Bosna i Hercegovina da im puki opstanak i preživljavanje stanovništva ovisi od UN koje su često „prijeke potrebne, ali hronično potkapacitirane“ (Gordenker, 2014, p. 220), te da se na sopstvenom primjeru uvjeri kakve posljedice ostavlja neefikasnost UN-sistema na terenu. Iako je UN tokom svog postojanja imala brojne uspjehe i neuspjehe u mirovnim operacijama, tek će tragične razmjere genocida u Ruandi i BiH utjecati na promjene u kulturi *peacekeeping-a* razvijenoj unutar Sekretarijata UN koja je podrazumijevala „da humanitarne intervencije ne uključuju sprečavanje zločina protiv čovječnosti“. U moru kriza i ratova koji opterećuju današnji svijet, sjena potpunog neuspjeha UN u Bosni i Hercegovini u prvoj polovini 90-ih, dugoročno će obilježiti mirovne napore ove organizacije.

Iako je već sasvim uobičajeno čuti da je BiH u prethodnom periodu, pogotovo onom ratnom, 1992–95, bila objekt za UN i međunarodnu zajednicu, činjenice o diplomatskom angažmanu, međutim, govore sasvim suprotno. BiH će, upravo u tom periodu ostvariti nivo diplomatskog angažmana bez presedana prema UN – Sekretarijatu, Vijeću sigurnosti, Generalnoj skupštini, pojedinačnim članicama UN, te raznim UN-agencijama, pogotovo UNHCR i UNICEF-u.

Jedna od prvih diplomatskih misija koja je formirana i svakako najvažnija bila je upravo misija pri UN koju je kao ambasador od prvog dana predvodio energični Amerikanac bosanskog porijekla Muhamed Šaćirbey. Diplomatske aktivnosti BiH u tom periodu, kako ističu sagovornici, praktično je nemoguće razlikovati od njegovog ličnog diplomatskog angažmana.

Prioriteti u djelovanju misije uklapali su se u prioritete ratne diplomatije BiH – upoznavanje međunarodne zajednice i javnosti o stvarnim zbivanjima na terenu, ukazivanje na potrebu za humanitarnom i vojnom intervencijom radi zaštite civila, aktivnu podršku mirovnim pregovorima, te međusobno

priznanje i uspostavu diplomatskih odnosa s prijateljskim državama. Naravno, uz navedene prioritete, misija BiH pri UN posebno se morala fokusirati na angažman oko brojnih rezolucija UN; pokušaje podizanja UN embarga na uvoz oružja za prostor bivše Jugoslavije uvedenog u septembru 1991. godine (Rezolucija 713) koji je u najvećoj mjeri, tragično, pogodio bosansku vladu; identificiranje i zaštitu UN „zaštićenih zona“ (Srebrenica je proglašena zaštićenom zonom u aprilu 1993. godine Rezolucijom VSUN 819, a drugih pet u maju iste godine Rezolucijom VSUN 824); kao i na bilateralno informiranje i lobiranje velikog broja članica UN koje su svoje vanjskopolitičke simpatije i prijateljstvo prema bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji (SFRJ) automatski prenijele na krnju Saveznu Republiku Jugoslaviju (SRJ).

Iako UN nisu podigle embargo, a u zaštićenim zonama UN Srebrenici i Žepi vojne i policijske snage bosanskih Srba su počinile genocid, pogrešno je to shvatati kao neuspjeh bh. diplomatije. Posrijedi je neuspjeh samog UN sistema u neposrednoj posthladnoratovskoj realnosti (Barnett and Finnemore, 2004, p. 122). Bosnu i Hercegovinu, u ovom kontekstu, tačnije je opisati i kao žrtvu međunarodnih okolnosti, ali nikako samo kao objekt, upravo zbog vrlo živog i diplomatskog angažmana. Svaka od rezolucija VSUN iz ovog perioda koje se odnosi na BiH i stanje na prostoru bivše Jugoslavije (55 rezolucija u periodu 1992–95) vrlo je jasna i precizna u pogledu opisa stanja i dešavanja na terenu, što je svakako predstavljalo ispunjenje jednog od osnovnih vanjskopolitičkih ciljeva u periodu kada je „sama priroda rata u Bosni i Hercegovini bila predmetom različitih i suprotstavljenih tumačenja. Ta su se tumačenja više temeljila na političkim interesima onih koji su ta tumačenja artikulirali, nego na objektivnim činjenicama o događajima na terenu“ (Burg and Shoup, 1999, p. 169).

Diplomatska misija BiH pri UN, kako ističu njeni diplomati iz tog perioda, kontinuirano je informirala Sekretarijat UN i međunarodnu javnost o zločinima nad civilima, oblikujući, indirektno, svijest međunarodne zajednice o potrebi stvaranja međunarodnog pravosudnog mehanizma. Veoma je značajan doprinos bh. misije u osnivanju Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ)². Relevantna Rezolucija VSUN 827 donijeta je u maju 1993. godine. MKSJ i odnos prema njemu još će drugo vremena, čak i nakon njegovog formalnog zatvaranja u novembru 2017. godine ostati mjera političke pristojnosti i emancipacije od agresivnog nacionalizma 90-ih godina za sve zemlje bivše Jugoslavije. Priznanje i poštovanje presuda MKSJ, kao i kontinuirana podrška za rad Međunarodnog rezidualnog mehanizma za

² International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia – ICTY – eng.

krivične sudove dio je i strategije proširenja EU i izvještaja o napretku na evrounijskom integracijskom putu koju svake godine za relevantne države Zapadnog Balkana priređuje Evropska komisija.

Ambasador Šaćirbej, također, imenovan je za agenta BiH pred Međunarodnim sudom pravde (MSP)³ gdje je i pokrenuo tužbu za genocid u BiH protiv SR Jugoslavije i pratio proces u periodu 1993-2001. Kasnije, 2007. godine, Sud je utvrdio da Srbija nije direktno odgovorna za genocid u Srebrenici, ali je presudio da je Srbija prekršila Konvenciju o genocidu time što nije spriječila genocid i što nije saradivala s MKSJ u kažnjavanju počinitelaca genocida, posebno generala Ratka Mladića, kao i zbog kršenja svoje obaveze da se pridržava privremenih mjera koje je naložio Sud.

Ambasadorov lični diplomatski angažman posebno je došao do izražaja u daljnim aktivnostima na pitanjima međunarodne pravde, vrlo intenzivno u rimskoj rundi pregovora o osnivanju Međunarodnog krivičnog suda (MKS)⁴, kao i kroz uspjeh diplomatske kampanje da se u katalog ratnih zločina uključe i zločini zasnovani na spolu i seksualni zločini, te eliminira smrtna kazna. Šaćirbey je bio aktivan zagovornik osnivanja MKS i bio je potpredsjednik Komiteta za pripremu osnivanja MKS (Prep Committee on the ICC).

Iako BiH svojim diplomatskim angažmanom nije uspjela reformirati UN, niti promijeniti posthladnoratovsko stanje odnosa u međunarodnoj zajednici, čak se i suptilne promjene kursa ovog glomaznog globalnog mehanizma koje se ogledaju u razmatranju i uvođenju novih koncepata zaštite civila u ratnim sukobima, međunarodnog kažnjavanja zločina i, posebno, seksualnih zločina nad ženama, mogu smatrati značajnim globalnim diplomatskim uspjesima, koji bi teško izborile i države sa znatno većim vanjskopolitičkim i diplomatskim kapacitetom (Džananović, 2019, 53).

Vidljivo

Faza globalne prepoznatljivosti i iskustvo koje je BiH ostvarila početkom 90-ih, pokazat će se vrlo značajnim resursom i u godinama u kojima BiH više nije bila među glavnim međunarodnim temama, i kad se suočila s drugačijom pozicijom u UN – onom kakvu imaju sve druge članice, njih trenutno 193, i gdje je, obzirom na veličinu i kapacitete, veoma teško doći do izražaja. Usprkos formalnoj jednakosti članica, u UN, više nego i u jednoj drugoj međunarodnoj organizaciji, svako zna svoje mjesto „u međunarodnoj

³ International Court of Justice - ICJ – eng.

⁴ International Criminal Court – ICC eng.

hijerarhiji“ (Pouliot, 2011). Iako je diplomatski angažman BiH doživio očekivani i prirodni dekresendo, BiH je za državu svoje veličine i vanjskopolitičkih kapaciteta, ostala vrlo vidljiva i neobično aktivna članica UN. To se posebno odnosi na praksu komunikacije na najvišem nivou u samom UN i članicama, te podrazumijeva i vrlo razvijenu mrežu diplomatskih kontakata. Jedan se dio se dio aktivnosti i dalje odnosio na saradnju s UN i UN-ovim agencijama u implementaciji Dejtonskog mirovnog sporazuma, te utjecaj i oblikovanje njihovog angažmana, jer je BiH ostala, do danas, jedna od država-tema na sastancima VSUN. Drugi dio diplomatskih aktivnosti vrlo se brzo okrenuo dijeljenju iskustava u konfliktnim i postkonfliktnim situacijama.

Također, u UN-okruženju, posebno se cijeni činjenica da je BiH za manje od deset godina od završetka rata od države koja je domaćin trupama na svom teritoriju prešla u kategoriju zemlje koja je kontributor trupa za neke druge zemlje. Pripadnici Oružanih snaga BiH bili su dio mirovnih misija u Afganistanu, Kongu i Maliju, dok su policajci bili raspoređeni na Kipru, te u Liberiji, Južnom Sudanu, Afganistanu i Somaliji. Do sada je u mirovnim misijama UN sudjelovalo oko 2.000 vojnika i 200 policajaca.

Dodatno, Misija BiH pri UN kao prioritete u svom djelovanju je isticala sljedeća pitanja: izbori za tijela UN-a, globalna sigurnost i stabilnost, prevencija sukoba u svijetu, te razoružanje, održavanje mira i izgradnja mira; dobrosusjedski odnosi, regionalna stabilnost, sigurnost i razvoj u Jugoistočnoj Evropi; borba protiv terorizma; ljudska prava, humanitarna pitanja i rodna ravnopravnost; međunarodno pravo, Međunarodni krivični sud, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Međunarodni sud pravde, konvencije i drugi multilateralni ugovori; borba protiv AIDS-a; situacija na Bliskom istoku – Irak, Sirija, Izrael i Palestina⁵.

Kad je riječ o manifestiranju stavova pod okriljem UN, pažnja javnosti u BiH uglavnom bila posvećena situacijama u kojima je bilo teško ili nemoguće doći do zajedničkog stava u samoj zemlji, te bi BiH ostajala suzdržana, ili se principijelno pozivala na ranije stavove. Također, iako su političari u BiH, prije svega članovi Predsjedništva BiH nerijetko izražavali različite stavove, pogotovo o pitanjima koja se tiču interpretacija neposredne prošlosti 90-ih, platforme za nastup na zasjedanjima GSUN uglavnom su bile usaglašene po značajnim i aktuelnim međunarodnim pitanjima o kojima se BiH oglašavala.

⁵ <http://bhmissionun.org/bosnia-and-herzegovina-un-3/> - pristupljeno 18.04.2018. god.

Izvjesta odstupanja predstavljaju govori tj. obraćanja članova Predsjedništva BiH na Generalnoj skupštini UN (GSUN) u kojima su znali biti sadržani i tzv. „neusaglašeni stavovi“. Praksa svojevrstne političke zloupotrebe govornice u UN radi ubiranja poena na domaćoj političkoj sceni nije poželjna, ali, općenito, ni nepoznata u ovom globalnom forumu, pa se i nekim, politički manje opterećenim zemljama znala desiti situacija u kojoj različiti političari iz iste zemlje iznose dijametralno suprotne stavove.

Istovremeno, kredibilne vanjskopolitičke odluke, filigranski precizna usaglašavanja stavova i vješto balansiranje pozicija, u odnosu na stavove, najprije, domaćih, ali i vanjskih aktera, formirali su se u tišini i daleko od očiju javnosti i medija. Iako se, pogotovo uzimajući u obzir angažman međunarodne zajednice u BiH, i moglo razumno očekivati da će BiH u UN-u automatski slijediti stavove najangažiranijih međunarodnih sila u BiH, upravo je potreba za unutrašnjim konsenzusom, često nalagala kompliciraniji, teži, ali i autentičniji vanjskopolitički izraz u ime BiH. Takav pristup, kojem bi nužno prethodio širok krug konsultacija o stavovima unutar regiona, s velikim silama i s Evropskom unijom, sasvim je pogrešno tumačen kao kompromis oko najmanjeg zajedničkog sadržioca koji sputava vanjskopolitičko djelovanje BiH. Ambasador Prica posebno naglašava činjenicu da u složenom multilateralnom okviru, na globalnoj sceni, izbalansirani stavovi koji uvažavaju različite poglede na krizne situacije omogućavaju BiH da uvede u svoju praksu čitav spektar suptilnih diplomatskih nijansi, da se postavi kao nekonfrontirajući glas razuma, ali i da efikasno štiti sopstvene interese i odnose sa zemljama s kojima ima posebnu vrstu veze.

Jedan od takvih primjera je suzdržanost BiH u glasanju o rezoluciji GSUN o osudi odluke administracije američkog predsjednika Donalda Trumpa da američku ambasadu u Izraelu premjesti iz Tel Aviva u Jeruzalema u decembru 2017. godine. Stavovi članova Predsjedništva BiH su bili podijeljeni. Tadašnji bošnjački član Predsjedništva BiH, Bakir Izetbegović, je slijedom preporuke Ministarstva vanjskih poslova BiH bio za odbacivanje odluke tj. za podršku rezoluciji, dok je predsjednik entiteta Republika srpska, Milorad Dodik, istovremeno, od srpskog člana Predsjedništva BiH, Mladena Ivanića, tražio da osigura da BiH odluku podrži tj. glasa protiv rezolucije. Suzdržanost je, s obzirom na nezapamćeno brutalne i otvorene prijetnje državama koje podrže rezoluciju od strane tada aktuelne administracije SAD, te specijalne veze koje BiH ima upravo sa SAD, zapravo, bila ne samo jedini mogući, već i jedini racionalan izbor sa stanovišta nacionalnih interesa BiH.

Uz članstva u pojedinim UN tijelima, Komisiji za izgradnju mira⁶ (2015), Izvršnom odboru UN Women (2015), Komisiji za ljudska prava⁷ (2007–2009.), Ekonomsko-socijalnom vijeću⁸ (2016), BiH se izborila za poziciju nestalne članice VSUN za period 2010–2011.

Mišljenja struke i politike, u izvjesnoj mjeri i javnosti, su nepodijeljena – osvajanje ove pozicije je bilo najveći diplomatski uspjeh BiH od kraja rata. No, potrebno je istaknuti da ni sami proces kandidature i natjecanja s drugom zemljom kandidatkinjom iz Istočnoevropske grupe, Poljskom, nije u javnosti predstavljen na potpuno korektan način i propuštene su dvije vrlo bitne činjenice. Prvo, poljsko povlačenje kandidature 2009. godine ostavilo je BiH kao jedinog kandidata, no ostalo je nepoznato da je prolazak BiH osiguran ranije. Poljska je u vanjskopolitičkom smislu imala znatno veći kapacitet za ovu ulogu u odnosu na BiH, raspolagala je brojnijom i većom diplomatskom mrežom, te uživala podršku EU i NATO članstva. Pa, ipak, kampanja prikupljanja glasova na globalnom planu je pokazala da BiH ima podršku većeg broja zemalja, jer su BiH odmah podržale članice Organizacije islamske konferencije⁹ i Pokreta nesvrstanih¹⁰, gdje je BiH, istina, samo posmatrač¹¹, ali uživa velike simpatije. Poljska se odlučila da elegantnom *face-saving* gestom izbjegne poraz i povuče svoju kandidaturu za VSUN, pod izgovorom da to čini radi fokusiranja na pripreme za predsjedavanje EU-om. Druga je činjenica da je, bez obzira što je ostala kao jedini kandidat, BiH jednako morala osigurati dvotrećinsku podršku u GSUN. Na kraju, BiH je izabrana za nestalnu članicu VSUN s vrlo ubjedljiva 174 glasa država članica.

Dvogodišnje članstvo u „globalnoj vladi“ kako se VSUN često naziva, stavilo je BiH pred nove izazove. S obzirom na to da postojeći vanjskopolitički, analitički, administrativni, informativni i obavještajni kapaciteti BiH nisu veliki, uspjeh članstva ovisio je o dobroj organizaciji zadataka i osoblja,

⁶ Peace Building Commission

⁷ Human Rights Commission

⁸ ECOSOC

⁹ Organization of Islamic Conference – eng. skr. OIC.

¹⁰ Non-Aligned Movement – eng. skr. NAM.

¹¹ Republika BiH je tokom 1994. godine BiH stekla status promatrača u dvjema međunarodnim organizacijama koje imaju brojno i vrlo heterogeno članstvo – Non-Aligned Movement (NAM) i Organization of Islamic Conference (OIC). Iako nije bila zainteresirana za punopravno članstvo, zahvaljujući statusu promatrača BiH je ostvarila pristup ovim značajnim diplomatskim forumima i velikom broju zemalja kojima ne bi imala prilike ni kapaciteta pristupiti bilateralno. BiH, također, djeluje i kao pridruženi član ili promatrač u još tri međunarodne organizacije - OIF – Organisation Internationale de la Francophonie, BIPM - Bureau international des poids et mesures i AU – African Union.

optimalnom korištenju vremena i resursa, te fleksibilnosti. Vijeće ministara BiH proširilo je sistematizaciju radnih mjesta u MVP BiH i formiralo novi Odsjek – za odnose s Vijećem sigurnosti UN, a dodatno diplomatsko i tehničko osoblje angažirano je i u misiji u New Yorku. Ministarstvo finansija BiH pobrinulo se za dodatna sredstva u budžetu BiH, a Predsjedništvo BiH formiralo poseban tim savjetnika koji su u koordinaciji s Ministarstvom vanjskih poslova osiguravali punu informiranost i sudjelovanje članova Predsjedništva BiH u svakodnevnim aktivnostima. Suočena s potrebama aktivnog sudjelovanja u globalnim dešavanjima, BiH je za potrebe velikog broja izlaganja i izjava, morala da definira pozicije o svim svjetskim krizama i dešavanjima, što je daleko prevazilazilo vanjskopolitičke okvire postavljene u tada važećem strateškom dokumentu, Općim pravcima i prioritetima za provođenje vanjske politike BiH (Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, 2003), ali i realne kapacitete.

Ambasador Ivan Barbalić, šef misije BiH pri UN u tom periodu, ističe da je pritisak međunarodnih obaveza koje je BiH preuzela ulaskom u VSUN stvorio ključni momentum za funkcioniranje vanjskopolitičkih institucija – BiH je formirala i prezentirala više od 300 stavova, izjave i stavovi su bili svakodnevni, a predsjedavanje VSUN u januaru 2011., bilo je izuzetno uspješno. Ipak, posebno treba izdvojiti iniciranje i vođenje tematske debate u VSUN pod naslovom „*Post-konfliktna izgradnja mira: Izgradnja institucija*“, s vrlo konkretnim i dalekosežnim zaključcima o izazovima u procesu izgradnje mira i načinima njihovog prevazilaženja i sprečavanja. Intenzitet i sadržaj diplomatskog angažmana u periodu članstva u VSUN došli su kao jasna potvrda da je BiH ravnopravan i kompetentan partner u međunarodnim odnosima, kao i da kroz svoje specifično iskustvo u međunarodnom djelovanju, može da doprinese kvalitetnijem, bržem i efikasnijem funkcioniranju najvažnijeg organa UN – VSUN. Vrlo bitan moment je i činjenica da je BiH u svojstvu jedne od mnogobrojnih malih zemalja, te, zajedno s Libanom, i kao zemlja koja je i sama jedna od tema VSUN, znatno doprinijela ravnoteži unutar Vijeća. Ambasadorica Čolaković posebno ističe pozitivne ocjene partnera iz VSUN o BiH angažmanu, pogotovo u odnosu na neke od nestalnih članica iz tog mandata čiji je kapacitet neusporedivo veći, ali je diplomatski performans bio znatno skromniji od BiH.

Mandat u VSUN i njegov uspjeh imaju višedimenzionalan značaj za bh. diplomatiju – uz činjenicu da je BiH pokazala kredibilitet i ozbiljan kapacitet za bavljenje međunarodnim poslovima koji daleko nadilaze njen vanjskopolitički fokus i kapacitet, mnoge su lekcije naučene usput i mogu utjecati na angažman BiH u nekim drugim multilateralnim tijelima. Iako nisu zabilježeni ozbiljni propusti u diplomatskom djelovanju, involvirani

diplomati, kako u sjedištu, tako i u misiji morali su kompenzirati i nedostatak ljudi, i političko-analitičkih kapaciteta, specijalističke obuke, kao i efikasnog sistema razmjene informacija unutar samog MVP i mreže, kao i prezentiranja povratnih informacija.

Poseban problem predstavljalo nepostojanje strategije i plana komunikacije prema medijima i javnosti koja je mogla i trebalo da na odgovarajući način predstavi značajne uspjehe ostvarene u ovom periodu. Također, mnogi su sagovornici istakli da je uspostavljeni mehanizam protoka informacija i saradnje na relaciji Misija u New Yorku-sjedište MVP BiH-Predsjedništvo BiH trebalo i zadržati i primijeniti na druge prioritetne vanjskopolitičke aktivnosti. Smatraju da bi takvo što uveliko osnažilo ukupne vanjskopolitičke kapacitete i performanse BiH, pogotovo ukoliko se primjeni u kontekstu diplomatskih aktivnosti prema EU i njenim članicama. Razlog propuštanju ovakve značajne prilike nije nikakav „zamor od hiperaktivnosti“ unutar samog MVP BiH, već, kako su sagovornici ocijenili, promjena vlasti i političko ponašanje koje nema poštovanja prema profesionalizmu i institucionalnoj memoriji i učenju.

Održivo

Iako ključni faktori diplomatskog angažmana BiH u multilateralnim tijelima, koji su predstavljeni na samom početku, ne osiguravaju veliki kapacitet za djelovanje na međunarodnoj sceni, članstvo Bosne i Hercegovine u Ujedinjenim nacijama, jedan je od ilustrativnih primjera gotovo optimalnog korištenja prava i obaveza koji proizlaze iz međunarodnih članstava. Javnost i mediji, najčešće, pitanje članstva u UN gledaju kroz slaganje/neslaganje članova Predsjedništva u pogledu stavova koji se iznose u organima UN. No, konzumiranje prava i obaveza koje proizlaze iz članstva u ovoj globalnoj organizaciji, osim političkih dogovora, podrazumijevaju i odgovarajuće diplomatsko-birokratske mehanizme, kao i koordinaciju i kombinaciju drugih (vanjsko)političkih prioriteta koji ne moraju biti direktno vezani uz UN. U nastavku slijedi osvrt na temeljne institucionalne pretpostavke za realizaciju održivog i uravnoteženog članstva BiH u UN.

Međunarodnu poziciju BiH dodatno održava i podržava i članstvo u 89 drugih međunarodnih organizacija, u rasponu od globalnih, poput različitih UN agencija, do regionalnih tipa Regionalnog vijeća za saradnju ili Savske komisije, kao i stručnih poput Međunarodne komisije za morsko dno¹². Za vanjskopolitičke stavove BiH koji se manifestiraju na globalnoj sceni

¹² International Seabed Authority - ISA

najvažnija su, zapravo, dva međunarodna članstva koja BiH još uvijek nije realizirala – u Sjeveroatlantskom savezu i Europskoj uniji. Postavljanje ovih članstava u rang strateških prioriteta vanjske politike BiH (Džananović, 2020, p. 2), uvjetuje i potrebu usklađivanja sopstvene vanjske politike sa stavovima ovih organizacija, te manifestiranja tih usklađenih stavova upravo u globalnoj areni kakva je UN.

Gotovo polovina međunarodnih članstva, uključujući i članstvo u UN, predstavljaju političko i međunarodnopravno nasljeđe Republike Bosne i Hercegovine, jer su sve vanjskopolitičke odluke nakon 1996., uključujući odluke o članstvima u međunarodnim organizacijama, stavovima, mišljenjima, načinu glasanja i/ili ispunjavanju međunarodnih prava i obaveza koje proizlaze iz članstava u međunarodnim organizacijama, ovisile o unutrašnjem konsenzusu, tj. slaganju stavova članova tročlanog Predsjedništva BiH. Činjenica da je većina članstava realizirana nakon 1997. godine pokazuje da je Predsjedništvo, ipak, ostvarivalo aktivan konsenzus u vanjskopolitičkom odlučivanju.

Na ovom mjestu vrijedi napomenuti da, u skladu s tokovima i trendovima u međunarodnim odnosima (Rana, 2011, p. 16), Ministarstvo vanjskih poslova BiH nema monopol nad međunarodnim članstvima i sudjelovanjima u multilateralnim inicijativama, niti je izolirano od dešavanja i trendova u državnoj službi. Članstvo tj. prava i obaveze često podrazumijevaju aktivan odnos drugih državnih institucija, resornih ministarstava ili agencija. U tom smislu vrijedi istaknuti da su i u post-dejtonskom periodu, ostvareni su značajni pomaci u uspostavi unutrašnje koordinacije i konsolidacije međunarodnih aktivnosti. Značajan faktor u tome bio je porast broja državnih ministarstava (s originalna tri dejtonska do današnjih 9), te njihovo kadrovsko kapacitiranje u skladu s funkcijama međunarodnog predstavljanja BiH i koordinacije na nivou BiH u pojedinim oblastima¹³. Državne institucije i agencije, danas, samostalno i/ili u koordinaciji s MVP BiH, politički i operativno, odgovaraju za međunarodna članstva u svojim resorima.

Razmjena informacija i koordinacija aktivnosti s drugim institucijama, čest je izvor problema u fokusiranom, konzistentnom i koherentnom vanjskopolitičkom angažmanu i za administrativno puno bolje kapacitiranim državama. Iako se ograničen broj resora i relativno mala državna administracija (oko 4.200 državnih službenika) uglavnom navodi kao jedan od

¹³ Ministarstva koja nemaju direktnu nadležnost nad nekim pitanjima, poput *all-inclusive* Ministarstva civilnih poslova s 9 različitih sektora, imaju nadležnost međunarodnog predstavljanja BiH u tim oblastima, kao i koordinacijsku ulogu na državnom nivou – preuzeto sa: www.mcp.gov.ba - 28.02.2023.

nedostataka ukupnog administrativnog kapaciteta BiH, u smislu mikro menadžmenta i uspostavljanja interresorne saradnje i komunikacije, njena je veličina, zapravo prednost. Postojeći nivo interresorne koordinacije i mehanizmi ostvarivanja konzistentnosti i koherentnosti pristupa prema vani, MVP BiH smatra zadovoljavajućim, a posebno se ističu kontinuirani mehanizmi saradnje s Ministarstvom vanjske trgovine, Ministarstvom odbrane i Ministarstvom civilnih poslova BiH.

Zakon o budžetu tj. akt Parlamentarne skupštine kojim se godišnje utvrđuje plan finansijskih aktivnosti budžetskih korisnika, podrazumijeva i budžet institucija i međunarodnih obaveza BiH, što omogućava efikasan proces ispunjavanja svih finansijskih obaveza koje proizlaze iz članstava u pojedinim međunarodnim organizacijama. Uredno finansiranje obaveza koje proizlaze iz članstva, plaćanje članarina u međunarodnim organizacijama, osnovna je pretpostavka mogućnosti ravnopravnog participiranja u oblikovanju, odlučivanju i implementaciji odluka unutar jedne međunarodne organizacije. Šta više, to je jedna od prvih kvalifikacija države u svakoj međunarodnoj organizaciji. BiH se može pohvaliti uređenim mehanizmom plaćanja međunarodnih obaveza¹⁴. Pitanje članstva i iznosa članarina koje se plaćaju iz budžeta BiH, povremeno se aktualizira od strane državnih parlamentaraca¹⁵ i medija¹⁶, no institucije prepoznaju značaj i benefite međunarodnih članstava. Vrlo konzervativna struktura MVP BiH, koja je uspostavljena 1998. godine i koja je odraz tadašnjeg političkog ambijenta¹⁷, slijedi uobičajenu praksu

¹⁴ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Odsjek za ekonomsku multilateralu i rekonstrukciju vodi evidenciju o plaćanju međunarodnih članarina, odnosno radi projekciju budžeta institucija BiH za izmirenje finansijskih obaveza nastalih na osnovu međunarodnih sporazuma o članstvu u međunarodnim organizacijama (programima, inicijativama i asocijacijama). Nalog za uplatu upućuje se Ministarstvu finansija i trezora BiH na realizaciju, s priloženom fakturom koju dostavlja međunarodna organizacija.

¹⁵ Jedan od članova Parlamentarne skupštine koji je postavljao ovakva pitanja je Saše Magazinović, posljednji put prije 5 godina. Njegovo pitanje se odnosilo na iznose koji se plaćaju za pojedinačne članarine, kao i procjenu benefita članstva. U odgovoru koje je dostavilo Vijeće ministara BiH, uz pojedinačne iznose članarina uplaćenih za 2017. godinu, stoji da je analiza svrsishodnosti članstava provedena u periodu 2014–2015., te da je „zajednički stav ministarstava i institucija da su članstva u međunarodnim organizacijama više nego opravdana, da su od izuzetne važnosti za svaku pojedinu instituciju, da je korist koja se ostvaruje od članstva višestruka, te da zbog toga ne treba dovoditi u pitanje plaćanje kontribucija“ – Odgovor Vijeća ministara na poslaničko pitanje Saše Magazinovića od 28.12.2017. godine (05-50-1-2544/17)

¹⁶ <https://www.vecernji.ba/vijesti/clanarine-u-razlicitim-organizacijama-izvlace-milijune-iz-bih-1105960>

¹⁷ Period inicijalne implementacije Dejtonskog mirovnog sporazuma i Aneksa IV, te preustroj postojećih državnih institucija shodno tim okolnostima i odredbama;

organizacije i podjele diplomatskih zadataka, sektori tj. departmani u sjedištu su organizirani prema kombiniranom teritorijalnom i funkcionalnom principu. I dok je teritorijalni princip zadržan u sektoru za bilateralne odnose, u sektoru za multilateralne odnose prevladava funkcionalna orijentacija – prema međunarodnim organizacijama i relevantnim pitanjima.

Kako broj multilateralnih misija BiH nije veliki, MVP BiH primjenjuje sistem kolokacije misija i multiakreditaciju šefova misija i Kolokacija i multiakreditacija se primjenjuje i između bilateralnih i multilateralnih misija (*cross-over*). Ranije su spomenute bilaterane misije koje imaju dužnosti pri UN agencijama, pa vrijedi napomenuti da misija pri UN u New Yorku, također, predstavlja značajan *hub* i za neke bilateralne kontakte i sl. Iako ova praksa nije neuobičajena i vrlo je izražena u diplomatijama malih zemalja zbog posebne potrebe maksimalnog korištenja raspoloživih resursa, sasvim je jasno da ona stvara dodatne obaveze, dodatne radne sate, ali i potrebu za većom specijalizacijom u više, često, sasvim različitih oblasti. Organizacija svakodnevnog posla u tim okolnostima, podrazumijeva znatno veću potrebu za prioritiziranjem, pa i improvizacijom, pogotovo obzirom na veličinu bilateralnih i multilateralnih misija BiH. U prosjeku, misije BiH pri međunarodnim organizacijama imaju 3–5 diplomata iz MVP, što svakako nije dovoljno. Čak je i misija BiH pri UN sjedištu u New Yorku popunjena ispodprosječno u odnosu na misije drugih zemalja veličine BiH. Autori Thorhallsson i Bailes (Thorhallsson and Bailes, 2016, p. 300), iznose podatak da je prosječan broj diplomata u misijama pri UN država veličine 1-5 miliona stanovnika, osam, dok ih BiH ima pet.

Šefove misija pri međunarodnim organizacijama, što se odnosi i na ambasadore pri UN, prema ustavnim nadležnostima i bez postojanja posebnih kriterija, ali uz svojevrsnu „etnokratsku inerciju“ i primjenu „obrnutog principa političke korektnosti“ (Todorović, 2013, p. 303). Prema tom principu, u imenovanja na pozicije namijenjene pripadnicima jedne etničke grupe, članovi Predsjedništva koji predstavljaju druge dvije grupe se ne miješaju niti iskazuju interesovanje.

Uz primarne kriterije, etnonacionalnu i stranačku pripadnost, znalo se desiti da neka od pozicija šefova misija „zapadne“ i nekoga od profesionalnih diplomata iz MVP, tako da je praksa imenovanja izuzetno neujednačena. Čak i na prestižnu poziciju, šefa misije pri UN u New Yorku, znali su biti imenovani i ambasadori koji nisu imali nikakvog prethodnog diplomatskog iskustva, jednako kao iiskusni karijerni diplomati. Kako nije bilo nikakve posebne evaluacije rada i učinka, teško je objektivno procijeniti koji su ambasadori bili uspješniji u svom diplomatskom angažmanu, politički ili

karijerni. Struka i teorija su na strani profesionalizacije i najviših diplomatskih pozicija, pogotovo u slučaju malih zemalja koje imaju ograničene i vanjskopolitičke i finansijske resurse. Karijerni diplomati s već dokazanom reputacijom i mrežom međunarodnih poznanstava imaju znatno veći potencijal za ostvarivanje personal agencyja unutar multilateralne organizacije, što može dodatno ojačati poziciju same države (Thorhallsson and Bailes, 2016, p. 299). Vidljivost jedne zemlje, pa i uspjeh u međunarodnoj organizaciji, kako se može vidjeti i na primjeru BiH, nerijetko ovisi o agilnosti i angažmanu šefa misije, jer je upravo to osoba koja ima pristup najvišim funkcionerima, kako organizacije, tako i zemalja članica.

Uz navedeno, struka kao posebno problematično kod politički imenovanih ambasadora navodi vrijeme koje se efektivno izgubi u upoznavanju šefova misija s njihovim zadacima, misijom i pravilima organizacije u kojoj predstavljaju BiH i općom socijalizacijom u diplomatskom životu. I šefovi i osoblje misija navode da je mikro menadžment unutar misije često bio ugrožen i kompromitiran upravo zbog nedostatka prethodnog diplomatskog iskustva. Šefovi misija, sa svoje strane, uglavnom se žale na nedovoljan broj ljudi i na nemogućnost sudjelovanja u izboru saradnika tj. članova misije. Ambasadori, naime, ne sudjeluju u izboru članova misije, niti su u poziciji zatražiti prekid njihovog mandata na osnovu rezultata rada, jedino ukoliko se radi o težim prekršajima radne discipline. Jedini izuzetak je tehničko/lokalno osoblje koje, uz suglasnost MVP BiH, može biti angažirano na insistiranje šefova misija, te angažman stažista, ali, jednako kao i u bilateralu, isključivo bh. državljana.

Predsjedništvo BiH i Ministarstvo vanjskih poslova BiH pokazali su izvjesni nivo prepoznavanja značaja akumuliranog profesionalnog iskustva i *know-how-a* kod imenovanja ambasadora pri UN. No, kako su se te odluke donosile samo u pojedinim slučajevima, a ne u svim, bez obzira na jednake ili slične potrebe, i ovdje se može zabilježiti nekonzistentnost i neujednačenost prakse.

Kad je riječ o diplomatskom osoblju, raspoređivanje se vrši unutar strukture usvojene 1998. godine, uz manje izmjene koje su se desile vremenom. Ponavlja se „obrnuti princip političke korektnosti“ koji se primjenjuje i pri imenovanju ambasadora (Todorović, 2013), uz ograničenje da se raspoređuju ljudi sa stalnim zaposlenjem u MVP. Iako ne postoje formalni stručni kriteriji na osnovu kojih se vrši raspored diplomata u Sektoru za multilateralu i diplomatskim misijama, specifična pitanja i sama dinamika posla utjecala su na stvaranje prakse „prirodne selekcije“. Vremenom, s jedne strane se izdvojila grupa visoko i srednje rangiranih diplomata, sad već zrele generacije, koja se kontinuirano bavi određenim pitanjima, poput međunarodne

sigurnosti, razoružanja, ljudskih prava ili odnosima s pojedinim organizacijama, tako da se može reći da je došlo do svojevrsne spontane specijalizacije. S druge strane, obim i vrsta zadataka u multilateralnim misijama, te očekivana dinamika rada koja podrazumijeva veliki intenzitet, striktno vremenske rokove i dosta improvizacije, nisu jednako privlačni svima, pa se na pozicije u multilateralnim misijama spontano prijavljuju oni koji znaju šta ih čeka i koji se osjećaju spremnim da na takav izazov odgovore.

Iako u strukturi Ministarstva vanjskih poslova postoji Ured za obuku, postojeći nivo profesionalne edukacije i obuke nije posebno prilagođen potrebama misija pri UN, ni multilateralnih poslova općenito. Obuka koja je osigurana za imenovane šefove misija, i bilateralnih i multilateralnih, općeg je karaktera, dok se upoznavanje s portfolijom odvija unutar matičnog odsjeka tj. deska. Diplomati koji se spremaju za misiju pri UN, također, se pripremaju unutar deska, ali učenje sa kolegama i od kolega, ističu kao ono što je najvažnije za dobru pripremu. U tom je smislu, među diplomatima razvijena spontana i neformalna interna izgradnja kapaciteta, profesionalna solidarnost, kolegijalnost i kultura dijeljenja informacija. Organiziran i sistematičan pristup obuci, kao i eventualnoj specijalizaciji za pitanja kojima se UN bavi je potpuno izostao.

Zaključak

Objektivno ograničeni vanjskopolitički kapaciteti BiH, kako pokazuju nalazi studije diplomatske prakse, ipak, nisu bili veća prepreka razvoju dinamične i umjereno uspješne diplomatske aktivnosti u Ujedinjenim nacijama. Realna strateška opredjeljenja, postdejtonska institucionalna evolucija, srednje razvijen diplomatsko-birokratski aparat, i izniman personalni angažman pojedinih diplomatskih agenata, omogućili su BiH da, ispunjavajući prava i obaveze koje proizlaze iz statusa članstava, realizira svoje vanjskopolitičke ciljeve, te da sudjeluje i doprinosi oblikovanju samih UN i na najvišem nivou, u Vijeću sigurnosti. Naslijeđena prisutnost i vidljivost koja je osigurana kroz intenzivan i fokusiran diplomatski angažman u prvim godinama nezavisnosti, uspješno je pretočena u manje intenzivan, ali poštovanja vrijedan angažman u izgradnji mira i vraćanju ravnoteže na međunarodnoj sceni. Ispunjavanje međunarodnih obaveza povratno je povoljno djelovalo na stvaranje unutrašnjeg političkog konsenzusa i konsolidiranje vanjskopolitičkih prioriteta tj. konvergenciju unutrašnje i vanjske politike. Analizirano članstvo, koje je i vitalno za BiH i globalno značajno, jasno ukazuje na činjenicu da je zahvaljujući nivou i intenzitetu diplomatskog angažmana, BiH pozicionirana kao prepoznatljiv akter iz reda malih evropskih zemalja koji, primarno iz

svojih unutrašnjopolitičkih razloga, uzima u obzir različite pozicije glavnih aktera i koristi širok spektar suptilnih diplomatskih nijansi kako bi djelovao kao nekonfrontacijski glas razuma, ali i efikasno zaštitio sopstvene interese i odnose sa zemljama s kojima postoje posebne veze. Iako se tokom mandata nestalne članice VSUN, BiH angažirala preko svojih mogućnosti, i rezultati tih različitih diplomatskih zadataka bili su iznad očekivanja. Pritisak međunarodnih obaveza koje je BiH preuzela ulaskom u VSUN stvorio je ključni momentum za funkcioniranje vanjskopolitičkih institucija. Stečena iskustva i naučene lekcije otvorili su mogućnost da se uspješni mehanizmi djelovanja zadrže i primjene i u drugim značajnim vanjskopolitičkim aktivnostima BiH, jačajući tako postojeće vanjskopolitičke kapacitete i performanse.

Literatura

1. Barnett, M., Finnemore, M., 2004. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Cornell University Press.
2. Burg, S.L., Shoup, P.S., 1999. *The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention*. M.E. Sharpe.
3. Džananović, N., 2019. BiH's Engagement in Multilateral Fora: Key Foreign Policy Positions within International Organizations, in: *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence, New Perspectives on South East Europe*. Palgrave Macmillan, pp. 45–70.
4. Džananović, N., 2020. *Foreign Policies in Western Balkans: Alignment with the EU Common Foreign and Security Policy (Study)*, Global and Regional Orders. Friedrich Ebert Stiftung, Foreign Policy Initiative BiH, Sarajevo.
5. Gordenker, L., 2014. The UN system, in: *International Organization and Global Governance*. Routledge, New York, pp. 209–222.
6. Hasić, J., Karabegović, D., 2019. Structure, Frameworks, Processes, Institutions and Actors of BiH Foreign Policy Since Independence, in: *Bosnia and Herzegovina's Foreign Policy Since Independence*. Palgrave Macmillan, Cham, pp. 1–22.
7. Nissen Adler, R., 2016. Diplomatic Agency, in: *The SAGE Handbook of Diplomacy*. SAGE, pp. 92–103.
8. Pouliot, V., 2011. Diplomats as Permanent Representatives: the practical logics of the multilateral pecking order. *International Journal: Canada's Journal of Global Policy Analysis* 66, 543–561.
9. Power, S., 2013. "A Problem from Hell": America and the Age of Genocide. Basic Books.
10. Predsjedništvo Bosne i Hercegovine, 2003. *Opći pravci i prioriteti za provođenje vanjske politike BiH*.

11. Rana, K.S., 2011. 21st-Century Diplomacy: A Practitioner's Guide. Bloomsbury Publishing.
12. Thorhallsson, B., Bailes, J.K., 2016. Small State Diplomacy, in: The SAGE Handbook of Diplomacy. SAGE, pp. 294–307.
13. Todorović, L., 2013. Međudomaća politika: Dileme spoljne politike Bosne i Hercegovine. Nezavisni univerzitet Banja Luka, Banja Luka.